

Krhoun, Mečislav

Ukrajinská literární věda v letech 1945-1960

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1962, vol. 11, iss. D9, pp. 212-217

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107525>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Bezruč psal dopisy R. Fuchsovi v letech 1922—1938 většinou německy. Tři z nich byly už otištěny v londýnském antifašistickém časopise *Einheit*. Originály Bezručových dopisů se ztratily, takže základem pro nynější uveřejnění jsou opisy a německý překlad dopisů českých. Přestože německé dopisy byly přeloženy s citlivou pozorností k básnickovu stylu, přece jen možno sledovat disproporce mezi překladem a předpokládaným originálem v češtině. Je škoda, že Bezručovy dopisy nejsou v knize Reimanové větší měrou komentovány; některá místa by to vyžadovala.

Z listů poznáváme básnickovy povahové rysy (přísnou sebekritičnost, plachost, samotářství, lásku k přírodě, znalost květin). Bezruč vysoko hodnotí Fuchsovy překlady, ale přesto místy opravuje drobné poklesky (např. v překladu místních jmen slezských). V dopisech najdeme leckteré zajímavé drobnosti k básnickovu životopisu, ale zejména Bezručovy výklady reálného základu jeho básní. Nejvýznamnější jsou poznámky k básním *Na hrob bojovníkův* a *Lazy*. Bezruč, znalec bylin, projevil se i tím, že německému překladateli poradil, jak převést jméno starček (Baldgreis), brslen (Spindelbaum) aj.

V pozůstalosti Petra Bezruče byly nalezeny dopisy Jana Herberna tvůrce Slezských písní.

Nové bádání o Petru Bezručovi přineslo pozoruhodný objev jeho milostných sonetů z doby místeckého pobytu. Identifikuje se autorství nepodepsaných dopisů a fejetonů v časopise Ostravice z doby Bezručova pobytu v Místku; patrně je psal Bezruč. Do devadesátých let náležel také *Obrázky z pošty*, které autor zničil. Jak vidět, mezera v tvorbě Petra Bezruče před r. 1899 se pomalu vyplňuje.

Mečislav Krhoun

Ukrajinská literární věda v letech 1945—1960

Po skončení II. světové války projevil se obecný rozmach všeho života v SSSR blahodárně také v rozvoji ukrajinské literární vědy. Působí tu řada příčin obecných a zvláštních. Ukrajinský lid spolu s ostatními národy Sovětského svazu prošel vítězně všemi válečnými bědami a vyšel ze strašné fašistické války zocelený a sjednocený. V r. 1945 byla poprvé v dějinách nové doby všechna území obývaná Ukrajinci sjednocena v jednom státě, samostatněm, avšak co nejlíže spojeném se všemi národy velkého socialistického svazu, zejména s jazykově a kulturně nejbližším národem ruským. Velká vlastenecká válka proti fašistickým německým okupantům ukázala Ukrajincům, jak cenné a nutné bylo toto spojení s ruským lidem a ostatními národy SSSR. Tento fakt je stejně důležitý pro rozvoj ukrajinské literární vědy jako připojení západních ukrajinských území a Zakarpátí k sovětské Ukrajině. V těchto územích byly uvolněny nové tvůrčí síly v lidu, který byl zbaven útlaku a vykořisťování a mohl se nyní svobodně rozvíjet hospodářsky a kulturně.

Je nepochybné, že USSR byla jedním z nejtíže postižených území SSSR II. světovou válkou. Avšak tato okolnost měla na kulturní rozvoj země vliv celkem omezený. Spolu s obnovou měst a vesnic, průmyslu a zemědělství jde ruku v ruce výstavba kulturní. Obnovuje se školství, zejména také vysoké školy, Akademie věd pokračuje ve své činnosti (neboť ve skutečnosti nepřestala fungovat ani za války, kdy byla evakuována do Baškirsk), obnovují se nepřítelům zničená kulturní zařízení, jako knihovny, muzea, divadla. Postupně, ale podle pevného plánu vzniká síť pracovišť, kde se může rozvíjet vědecká práce. Vedle Akademie věd v Kyjevě je dnes na území USSR 7 universit (v Kyjevě, Charkově, Oděse, Lvově, Dněpropetrovsku, Černovicích a Užhorodě), bohatá síť jiných vysokých učilišť (kolem 40), zejména mnoho pedagogických institutů, mnoho muzeí a knihoven.

Pro rozvoj věd společenských, a tudíž i literární vědy, jsou důležitá také nakladatelství. Pro literárněvědnou tvorbu má zvláštní význam nakladatelství Akademie věd USSR, Státní nakladatelství umělecké literatury, Sovětský spisovatel, nakladatelství jednotlivých universit a jiných vysokých učilišť, ale důležitá jsou i různá oblastní nakladatelství, např. Knížně časopisecké nakladatelství ve Lvově, Knížní nakladatelství v Oděse, Oblastní nakladatelství v Černovicích, pedagogické nakladatelství Sovětská škola v Kyjevě aj.

Centrum veškeré literárněvědné práce je v Ševčenkově Institutě literatury při Akademii věd USSR. Institut postupem času stále více řídí a organizuje literárněvědnou práci.

Dvacátá a třicátá léta našeho století byla dobou velmi pilné práce v ukrajinské literární vědě, počet tenkrát publikovaných prací je dost značný, ale práci ukrajinských literárních vědců se nedostávalo náležitě organizace, nebylo tu obecně, širšího cíle, a co je hlavní, literární vědci neměli svou práci ujasněnu po stránce metodologické. Marxisticko-leninská metodologie nebyla tenkrát, jak je dnes, samozřejmým požadavkem, a i když se o ní mluvílo,

nebyla aplikována v praxi. Ukrajinská literární věda stonala dlouho nemocemi buržoazní literární vědy. Pro tento stav je charakteristické, že při velké pílí vědců a při značném počtu publikovaných prací nebylo ani pořádné učebnice ukrajinské literatury pro školy. Těžko bylo brát vážně pokusy O. K. Doroškeviče, který sám svou knihu nazval „knihou přechodné doby“, nebo V. Korjaka, který se rovněž sám zřídka pro svou knihu názvu „učebnice“ a spokojuje se — právem ovšem! — skromným podtitulem „pomocná kniha“. Ani širě založené práce, jako pětidílné Dějiny ukrajinské literatury M. Hruševského, nebo Vozňakovy Dějiny ukrajinské literatury ve třech dílech neměly kvalit ani pedagogických, ani solidně vědeckých. Kniha Hruševského, znehodnocena autorovým nacionalistickým šovinismem, sahala svými výklady jen do 17. století, Vozňakova kniha přibližně stejné hodnoty po stránce obsahové jako předešlá došla v líčení dějin ukrajinského písemnictví jen do konce 18. století. Vědcům dvacátých a první poloviny třicátých let vadil nedostatek konkrétního historického myšlení a chyběl smysl pro reálnou historickou skutečnost. Na dějiny ukrajinské literatury dávali se pod zorným úhlem svých buržoazně nacionalistických tendencí — a z těchto pozic nedovedli a nechtěli ocenit význam velké ruské literatury pro vývoj ukrajinské literatury, hledali vše, co tyto literatury rozduvoje a čím se od sebe odlišují, zdůrazňovali samostatnost ukrajinské literatury a její závislost na literaturách západních. Hleděli si především literatury staré a nejstarší, literatury 19. století věnovali poměrně málo pozornosti a sovětské ukrajinské literatury ji nevěnovali vůbec. Jestliže dovedli někteří badatelé shromáždit množství cenného materiálu, jako např. V. I. Rjezanov texty starého ukrajinského dramatu, S. Bohuslavský texty pověstí o Borisu a Hlěbovi, S. Hajevský texty Alexandreidy, nedovedli tento materiál náležitě zpracovat a dojít na jeho základě k náležitým vědeckým závěrům.

Druhá polovina třicátých let přináší v tom směru aspoň částečnou nápravu. Nestalo se tak bez iniciativy, pomoci a podpory Komunistické strany Ukrajiny. Důležitým usnesením ÚV Komunistické strany z 19. září 1932 o učebních programech vysokých škol a významným rozhodnutím Rady lidových komisářů z 10. března a 21. července 1933 o obnově státních univerzít Ukrajiny na nových základech byla učiněna přítrž nezdařeným pokusům nejen v práci pedagogické, nýbrž i v práci vědeckobadatelské. V r. 1936 byl zreorganizován Ševčenkův Institut ukrajinské literatury sloučením charkovského Institutu T. Ševčenka a jeho kyjevské filiálky v jeden nový institut, který měl oddělení pro studium staré, nové a sovětské ukrajinské literatury, oddělení pro studium Ševčenkova života a díla, oddělení pro studium ruské literatury a zahraničních literatur. Obnověný institut si stanovil přesný plán práce: stát se centrem veškeré literárněvědné práce, studovat Ševčenkův život a jeho tvorbu, vydávat kriticky jeho dílo, vydávat jiné ukrajinské klasiky, studovat dějiny ukrajinské literatury s cílem konečné syntézy, studovat mezinárodní vztahy ukrajinské literatury.

V letech 1936—38, kdy se prováděla přestavba Institutu, snažili se jeho pracovníci aspoň částečně uskutečňovat plány, které byly stanoveny při jeho reorganizaci. Ponoukali k tomu významné výročí 125. narozenin Tarasa Ševčenka. Právě k jubilejním dnům dohotovili pracovníci Institutu kriticky prověřené vydání Kobzara, přichystali pětidílné vydání básnickových spisů a naplánovali kritické vydání Ševčenkových děl o deseti dílech.

V této době vzniká také prací O. I. Bileckého a P. M. Popova návrh prospektu I. dílu dějin ukrajinské literatury. Návrh byl otištěn v tiskovém orgánu Institutu „Raděanském literaturoznavstvu“ (Sovětské literární vědě) r. 1938 a stal se základem práce na I. díle dějin. Současně s tím chystal se také výbor ze staré ukrajinské literatury jako pomůcka pro vysoké školy. Práce na těchto úkolech pokračovala zdárně, zejména když r. 1939 byla připojena západní Ukrajina a všem ukrajinským literárním vědcům staly se přístupnými rukopisné a mnohé vzácné tištěné materiály sebrané kdysi haličskou Ševčenkovou vědeckou společností ve Lvově a soustředěné do značné míry v proslulé Lvovské knihovně Ossolinských. Literárněvědní práci přispívala také účast bývalých haličských ukrajinských vědců, jako byli M. Vozňak, F. Kolessa, V. Ščurat.

Ve Lvově byla zřízena odbočka Akademie věd, která se ihned chopila (s horlivou účastí M. Vozňaka) důležitého úkolu: studia díla Ivana Franka. První etapou tohoto úkolu mělo být vydání děl geniálního spisovatele. Vedle Franka a Ševčenka je v centru zájmu ukrajinských literárních vědců ve druhé polovině třicátých let ještě řada jiných postav a problémů. Řešila se otázky významu tvorby I. Kotlarevského ve vývoji ukrajinské literatury, kritizovaly se tradiční nesprávné názory na Kociubinského, O. Kobylanskou, P. Myrného, P. Hrabovského, Lesju Ukrajinku, studovaly se jejich život a jejich tvorba. O některých z nich vycházejí v 16 době obsáhlé monografie. Akademie věd nepracovala sama, nacházela pomoc ve všech pracovních vysokých škol i v řadě spisovatelů, kteří pomáhali zejména při studiu zahraniční literatury a literatury národů Sovětského svazu. Tak vzniká na Ukrajině nová literárněvědná disciplína — dějiny literatury národů SSSR. Za krátkou dobu asi 5 let podařilo se nově reorga-

nizovanému Institutu vykonat mnoho práce v organizaci a řízení literárněvědného bádání. Institut se všemožně snažil urovnávat cesty, např. založením velké kartotéky ukrajinských spisovatelů 18. a 19. století, studiem dějin ukrajinské žurnalistiky a kritiky (I. díl Výboru kritických materiálů o nové ukrajinské literatuře vyšel péčí S. M. Šachovského r. 1940 v Charově), vydáváním periodických vědeckých sborníků „Radžanske literaturoznavstvo“ (v letech 1938–1940 vyšlo celkem 6 dílů), zvláště však stálým bojem o marxisticko-leninské pojetí literatury. Byla to práce pomalá, zdoluhavá a ne bez určitých nedostatků. Celkem však možno souhlasit se slovy akademika O. I. Bileckého, který praví, že „druhá polovina třicátých let je dobou bezpodmínečného přiblížení ukrajinské literární vědy k marxisticko-leninské metodologii“.

Vpád německých fašistů do SSSR a II. světová válka zdárný vývoj načas pozdržely, ale nezastavily. I když byla zničena řada knihoven, muzeí, archívů, vysokých škol s jejich knihovnami a sbírkami dokumentů, podařilo se včasou evakuací zachránit před ničivou rukou nepřítele alespoň nejvýznamnější literární archívy. Ač mnozí literárněvědní pracovníci zahynuli ve válce, jako např. skvělí specialisté-bibliografové Horodeckij a Dinerštejn, řada jejich zůstala naživu a nevzdala se práce na problémech ukrajinské literatury ani v dočasném „exilu“. Speciální okolnosti válečné doby si vyžádaly, aby Institut literatury byl sloučen s jinými vědeckými ústavy Akademie v Sjednocený institut společenských věd. Jeho prozatímním sídlem stalo se hlavní město Baškirska Ufa. Tam v době těžkého zápasu s nepřítelem pracovali literární vědci na I. díle ukrajinské literatury, tam a současně v Moskvě diskutovali r. 1943 o jejich jednotlivých kapitolách.

V Ufě také vznikl prací literárněvědného kolektivu krátký „Náčrt dějin ukrajinské literatury“ a již v r. 1945 byl vydán tiskem. Nebylo to však dílo dokonalé. V tomto prvním pokuse o syntézu dějin ukrajinské literatury jednak bylo mnoho přežitků minulosti, jednak dílo znamenala válečná doba, která nedovolovala vniknout do hloubky problémů. Nedostatky „Náčrtu“ vyvolaly jeho velmi ostré odsouzení stranickými orgány. ÚV KS(b)U ve svém usnesení z 24. srpna 1946 vylýkal, že se v „Náčrtu“ nebere zřetel na třídní boj, že se dějiny ukrajinské literatury líčí jako proces izolovaný ode všeho zápasu. Autoři nepřihlédli — podle usnesení — k tomu, že v literatuře byly protiklady mezi proudy pokrokovými a reakčními. Nedbali Leninova učení o dvou kulturách v každé národní kultuře, a naopak zastávali „teorii jediného proudu“. V „Náčrtu“ nebyl vyzvednut velký a plodný vliv ruské kultury a literatury na rozvoj kultury a literatury ukrajinské, jejich vztahy se zamlčovaly, zveličoval se vliv západních literatur. Nesprávné byl vylíčen vliv děkabristů na ukrajinskou literaturu, nesprávně je podán odraz vlivu Bělinského, Černyševského, Dobroljubova, Gorkého, ignoroval se tak důležitý činitel ve vytváření nové socialistické ideologie, jako je vývoj marxismu v Rusku a úloha strany bolševiků. V kapitole o sovětské ukrajinské literatuře nebyl ukázán v literatuře boj strany a sovětského lidu o vítězství socialistického řádu na Ukrajině a nebyla zdůrazněna úloha literatury při vytváření socialistického světového názoru u sovětských lidí.

Uvedené usnesení mělo rozhodný vliv na další práci ukrajinských literárních vědců. Pomohlo jim odstranit zbytky vlivu buržoazně nacionalistické pavědy, pomohlo v boji za čistotu marxisticko-leninské teorie. Probuzení kritiky a sebekritiky vyvolalo řadu diskusí, ve kterých se posuzoval nejen „Náčrt“, ale vůbec všechna literárněvědná tvorba.

Kritika byla pro literární vědce pobídkou k činnosti. Lid i strana od nich žádali syntetickou práci o dějinách ukrajinské literatury na základě marxisticko-leninské metodologie. Tohoto úkolu se ujal Světenkův Institut a zmobilizoval k tomu všechny své síly. Dvoudílné Dějiny ukrajinské literatury se staly záležitostí celého literárněvědného světa nejen ukrajinského, nýbrž i ruského. Práce byla kolektivní. Její obsah i formulace byly podrobeny kritice a staly se předmětem řady diskusí takřka na všech ukrajinských vysokých školách. Makety obou dílů, z nichž první byl věnován staré a klasické literatuře do Velké říjnové socialistické revoluce a druhý sovětské ukrajinské literatuře, byly vytištěny v r. 1950 a v definitivní úpravě po všech diskusích, připomínkách a úpravách vyšel I. díl r. 1954 a II. díl 1959. R. 1954 vyšel také „Náčrt ukrajinské literatury“, přepracovaný a opravený podle pokynů komunistické strany a s pomocí ruských učenců z Gorkého Institutu světové literatury při Akademii věd SSSR.

Syntetické dvoudílné Dějiny ukrajinské literatury se staly symbolem uskutečnění všech snah a tužeb sovětské ukrajinské literární vědy a jejich vydání bylo událostí velkého dosahu pro literárněvědnou veřejnost.

Přes své klady nejsou Dějiny bez nedostatků. Jestliže po stránce ideové dosáhly proti všem předchozím podobným publikacím náležitě výše, nesou na sobě příliš pečeť doby, která příliš živě pamatovala přečeňování minulosti, nedoceňování sovětské skutečnosti, jak jsme to viděli od Hrušovského až k „Náčrtu“ z r. 1946. Odtud jistý nepoměr v rozvržení látky i různost

v metodě práce u obou dílů. Literatura stará a klasická byly shrnuty do svazku asi o 150 stran menšího než literatura sovětské epochy. Zvláště málo místa dostalo se literatuře staré do konce 18. století, které je věnováno asi 100 stran. Klasikové 19. století byli zpracováni podrobněji, např. Ševčenko na 60 stranách a Franko na 58 stranách. Srovnáme-li však rozsah místa věnovaný v II. díle některým zjevným soudobým, např. I. Kočerhovi 20 stran, O. Hončarovi 16 stran, s rozsahem věnovaným klasikům, vidíme určitou neúměrnost mezi dobou starší a novou. Metodický postup také není jednotný, doba stará je podána v přehledu, 19. století zpracováno jednak přehlednými, jednak monografickými statemi. II. díl je zpracován jinak. Nejprve se v něm probírá literární vývoj v přehledných statích a pak se mluví o jednotlivých autorech v monografických studiích. Tato metoda má jeden nedostatek, že se totiž nemůže vyhnout opakování určitých faktů.

Hned když vyšly dvoudílné Dějiny, byla si literárněvědná veřejnost vědoma určitých nedostatků díla, nedostatků, kterým se v dané době nebylo možno vyhnout. Proto se stalo snahou ukrajinských literárních vědců vypracovat vicesvazkové dějiny ukrajinské literatury, ve kterých by byly přítomné nedostatky odstraněny.

Podmínkou pro správný a plný obraz literárního vývoje je podrobné studium života a díla jednotlivých autorů. Ukrajínští literární vědci v mnohých případech musili leckterého zopomenutého autora, jehož dílo zapadlo v haldách ročníků starých časopisů, teprve objevovat. U mnohých známých autorů bylo nutno zpřístupňovat jejich díla, často neutříděná a kriticky neprověřená. To platilo i o tak populárním básníku, jako byl Ševčenko.

S kritickým vydáním Ševčenkova díla začalo se již koncem třicátých let. Po válce bylo dokončeno vydání šesti svazků literárních děl Ševčenkových ze zamýšlené desetisvazkové kritické edice, která kromě literárního dědictví měla obsahovat také jeho dílo malířské a grafické, jemuž jsou věnovány čtyři poslední svazky. Ševčenkův význam pro ukrajinskou literaturu dal popud k obsáhlému studiu jeho díla. Toto studium se pak vyděluje jako speciální větev ukrajinské literární vědy — ševčenkologie. Třebaže většina speciálních a monografických studií o životě a díle velkého básníka vyšla před rokem 1945 ve spojení se 125. výročím jeho narozenin, počet děl věnovaných Ševčenkovi po válce je impozantní. Od r. 1945 do r. 1960 vyšlo 95 knih. Některé z těchto prací jsou knihy populární nebo drobnější studie, některé však jsou známým přínosem do našich znalostí Ševčenkova, např. monografie J. P. Kyryluka nebo analytické práce J. O. Nenadkeviche „Z tvůrčí laboratoře T. H. Ševčenkova“. Možno sem připočít i skvělé práce Kosarjovky, Šabljovského a Chinkulovovy. Pro úplnost nutno ke knižním publikacím připočít řadu studií o ševčenkovských otázkách ve sbornících a časopisech. Každým rokem se pořádají vědecké konference, věnované otázkám spjatým s velkým básníkem. Zprávy z těchto konferencí obsahují téže přednášek. Těchto konferencí do r. 1960 bylo celkem devět.

Jiným odvětvím ukrajinské literární vědy je frankologie, vzniklá studiem života a díla geniálního Ivana Franka. Akademie obstarala kritické vydání jeho obsáhlého a mnohostranného díla ve 20 svazcích a nedávné sté výročí narozenin a čtyřicáté výročí smrti podnitilo podrobné studium tvorby básníka. Počet prací věnovaných I. Frankovi od r. 1945 převyšuje počet prací věnovaných Ševčenkovi. Knižních publikací do r. 1960 vyšlo 107. Zabývají se nejrůznějšími otázkami spisovatelova života a jeho tvůrčí činnosti. Jsou mezi nimi vynikající syntetické práce, jako monografie o Frankově životě a tvorbě napsané kolektivem tří dobrých znalců O. Bileckým, I. Bassem a O. Kyselovem. Jiné vynikající dílo vzniká rovněž po r. 1945 ve Lvově. Jeho autorem je M. Vozňak, který do své knihy „Gigant myšlenky a práce“ shrnul výsledky nejen vlastních hlubokých studií, nýbrž i všechno to, co bylo sneseno bohatými výzkumy jiných vědců. Kritika vysoce oceňovala dvoudílný kolektivní sborník Slovo o velkém budovateli, do něhož byly shrnuty nejlepší práce o Frankovi. Je nemožné se zastavovat, že v ohromné práci ukrajinských literárních vědců, věnované Frankovi, musíme zdůraznit nejen počet, který je opravdu překvapující (studii v různých sbornících vysokých škol vyšlo v letech 1945—1960 celkem 195, studie časopisecké těžko sečíst), nýbrž také hloubku a pronikavost kritického soudu i umění vytyčovat problémy. Svědčí o tom kromě výše uvedených prací také knihy P. Kolesnyka, I. Stebuna, S. Sachovského, J. Kobyleckého. Je nabitelní, že se zájem ukrajinských literárních vědců nevycerpával jen problémy spojenými s Frankem a Ševčenkem; kriticky se vydávala a všestranně studovala i díla jiných klasiků autorů.

Ač se pozice I. Kotlarevského v ukrajinské literatuře upřesnila již před válkou v tom smyslu, že ne on, nýbrž Ševčenko byl otcem a zakladatelem novodobé ukrajinské literatury, kritické vydání jeho díla ve dvou svazcích bylo vydáno teprve v letech 1952—1953. V souvislosti s tím vyšla řada studií větších i menších, které zachycují význam a místo básníka v ukrajinské literatuře. V letech 1955—1956 vyšly sebrané spisy Marka Vovčka v šesti dílech,

kteří vzbudily pozornost badatelů, jak o tom svědčí řada monografií a kritických studií o spisovatelce. Neustálému zájmu ještě od dob před II. světovou válkou těší se Lesja Ukrajinka. K cenným pracím z nejnovejšího období patří společná studie O. Babyškina a V. Kurašových o životě a tvorbě velké básnířky, o jejíž popularitě svědčí ještě 20 dalších knih jí věnovaných po r. 1945. Pozornosti literárních vědců těší se také jiný klasikové: Panas Myrnyj, Vasil Stepanyk, Pavlo Hrabovskij, I. Nečuj-Levickij.

Soustředění zájmu ukrajinské literární vědy přednostně na klasiky 19. století je pochopitelné. Často tu šlo nejen o nový, správnější pohled na autora a jeho místo v kulturním životě národa, nýbrž i přímo o jeho objevení a udomácnění ve čtenářské veřejnosti. Vlivem nepřiznivého politického vývoje v minulých stoletích, způsobeného roztržením ukrajinského území na několik částí, patřících k politicky nepřátelským útvarům, literární bádání nebylo s to v minulosti zachytit všechny jevy a postavy. Často velmi málo byl znám v oblasti východní Ukrajiny spisovatel z rakouské Haliče nebo z Bukoviny a naopak. Příklad Feďkoviče a Franka je tu typický. Pokud nebyla západní Ukrajina sjednocena se sovětskou částí, frankovské materiály byly pro badatele ve východní části prakticky nedostupné. Musili tedy ukrajinští badatelé často dohánět to, co v jiných zemích, jejichž vývoj byl příznivější, bylo vykonáno dávno v minulých desetiletích.

Potom, co bylo řečeno výše, je také pochopitelné, že po druhé světové válce se ukrajinská literární věda vyhybala staré literatuře. Literatura 16. až 18. stol. je totiž poměrně málo čtivá, neboť je výrazem ideologie dnešního citění vzdálené a je také jazykově těžce dostupná. Proto literárněvědných prací, věnovaných starým památkám, je mizivý počet. Za celé období od r. 1945 do 1960 kromě kompendií lze napočítat jen 8 knih z oblasti staré literatury. Z kompendií zasluhuje pozornosti I. díl biografického a bibliografického slovníku „Ukrajinští spisovatelé“, který vyšel prací L. J. Machnovca za redakce O. Bileckého r. 1960 a obsahuje starou literaturu 11.—18. století.

Více pozornosti věnovalo se vztahům literatury ukrajinské k ruské, k jiným slovanským literaturám, případně k literaturám národů SSSR. Takových děl bychom mohli napočítat kolem 80. Podnětem k studiím s touto tematikou byly různé příležitosti: třísté výročí spojení Ukrajiny s Ruskem, sjezd slavistů, dekáda ukrajinského umění v Moskvě. Hluboké studie o těchto vztazích napsal O. Bileckij (Cesty rozvoje rusko-ukrajinských literárních styků a Ukrajinská literatura mezi jinými slovanskými literaturami).

Mnoho studií se zabývá poměrem ruských spisovatelů v Ukrajině, např. Puškina, Gogola, Bělinského, Tolstého, Saltykova-Ščedrina, Korolenka, Čechova, Gorkého, Majakovského. I v této oblasti byly napsány dokonale práce, např. kniha N. Krutikovové „Gogol a ukrajinská literatura“.

Ukrajinští badatelé se zabývali také vztahem jiných slovanských literatur k ukrajinské. Poměr polsko-ukrajinský stojí v popředí zájmu dvou známých vědců: M. Rylského, který zkoumal poměr Ukrajinců k Mickiewiczovi, a H. D. Vervesa, který v několika knihách i časopiseckých studiích řešil poměr ukrajinsko-polský, zejména vztah J. Slowackého k Ukrajincům a I. Franka k Polákům. Zajímavé studie vyšly i o vztazích ukrajinsko-bulharských a ukrajinsko-českých, ač v této otázce bylo z české strany prozatím uděleno více než z ukrajinské.

Neobyčejnou pozornost věnovala ukrajinská literární věda v letech 1945—1960 sovětské ukrajinské literatuře. Zatímco do války se literární vědci vyhybali problémům a zjevům současné literatury, v období posledních 15 let bylo vydáno na 250 knih se současnou tematikou. Vedle všeobecných a speciálních přehledů psalo se o jednotlivých představitelích sovětské ukrajinské literatury. Kritika velmi kladně hodnotila knihu A. Ščerbaka První kroky, v níž autor zkoumá vývoj tisku a literatury na Ukrajině v letech 1917—1920. Kladně byly kritikou přijaty také knihy M. Syroťuka o historické próze v sovětském období a S. Trofymuka o revoluční literatuře v západní Ukrajině. Z takřka nepřehledného množství hodnotných prací, které řeší všeobecné a speciální otázky vývoje ukrajinské literatury v sovětském období, nutno vyzdvihnout dva díly literárních portrétů, které v monografických esejích ukazují život, boj a tvorbu sovětských ukrajinských spisovatelů.

Literární portréty shrnují výsledky bádání o jednotlivých zjevch současné ukrajinské literatury. Největší pozornost věnovali literární vědci velkým představitelům literární současnosti, jako jsou básníci M. Rylskij, P. Tyčyna, M. Bažan, V. Sosjura, dramatik O. Kornijčuk, prozaikové A. Holovko, J. Janovskij, O. Hončar. U těch a u mnoha jiných autorů studuje se hlavně v přehledu život a dílo. Jsou však i hluboce zasvěcené práce, jako S. Sachovského „V dílně básnického slova“ nebo úvod O. Bileckého k trojdílnému vydání spisů M. Rylského. Tento básník a učenec, jehož esejistické knihy „Literatura a lidová tvorba“ a „Klasikové a současníci“ jsou velmi populární a byly kritikou příznivě přijaty, našel monografistu také v S. Kryžanivském; jeho dvě monografie o Rylském si získaly uznání zlaclů.

Pozornosti těšili se také západoukrajínští spisovatelé-bojovníci J. Havryluk, J. Galan, o nichž napsal velmi populární knihu B. Burjak „Sloužení lidu“.

Zřetel k současné sovětské literatuře vedl literární vědce také k zájmu o teorii literatury. V období let 1945—60 vyšlo celkem kolem 70 knih s touto tematikou a značný počet studií sborníkových a časopiseckých. Teoretické práce rozpracovávají především otázky marxistickoleninské estetiky ve vztahu k otázkám literatury. V popředí zájmu stojí otázky socialistického realismu. Literární teoretické knihy řeší ovšem také jiné otázky, např. teorii komična (B. M. Minčín), kompozici a syžet literárního díla (V. M. Lesin), zvláštnosti realistické typizace v lyrice (V. P. Ivanysenko), otázky poetiky dramatu (K. M. Storčák) aj.

Ukrajinská literární věda prožívá svůj rozmach vnější, jak o tom svědčí asi 1000 knih, které vyšly za 15 poválečných let, ale i svůj rozmach vnitřní, jak to ukazují nejlepší práce, které právě v tomto období byly vytvořeny. Je ještě daleko od svého vrcholu, ale vzrůstající počet vědeckých pracovníků je zárukou jejího zdárného vývoje.

Použitá literatura

- O. I. Білецький, *Українське літературознавство за сорок років (1917—1957)*. Київ, Вид-во АН УРСР 1957.
 O. I. Білецький, *Українське радянське літературознавство за сорок років (1917—1957)*. Радянське літературознавство 1957, 5, стр. 12—36.
 O. I. Білецький, *Завдання та перспективи розвитку українського літературознавства*. Радянське літературознавство 1957, 1, стр. 7—15.
 Радянське літературознавство (журнал) 1957, 1958, 1959, 1960, 1961.

Artur Závodský

Několik publikací o divadle a televizi

František Černý, *Hana Kvapilová* (Orbis, Praha 1960).

Ludvík Páleníček, *Jaroslav Průcha* (Orbis, Praha 1961).

Zdeněk Štěpánek, *Herec* (Mladá fronta, Praha 1961).

Michal Semjonovič Ščepkin, *Život herece*. Zápisky. Korespondence. (Orbis, Praha 1961).

Z ruského sborníku A. P. Klinčina, který vyšel v Moskvě r. 1952, přeložili Hana Budínová (Zápisky), Jaroslav Holman (Korespondence) a Marie Táborská. Předmluvu napsal Karel Martínek, poznámky upravil a doplnil Otakar Blanda.

Alexander Skafťymov, *O konfliktu her A. P. Cechova* (Orbis, Praha 1961).

Antonín Dvořák, *Trojice nejodvážnějších* (Orbis, Praha 1961).

Vladimír Sappak, Milan Schulz, Eva Sadková, Ladislav Smoljak, *Čtyřikrát o televizi* (Československý spisovatel, Praha 1961).

Není snadné napsat monografii o hercově díle. A ještě nesnadnější je psát monografii o herci, kterého jsme nikdy neviděli na scéně. František Černý se těchto obtíží nezalekl a přistoupil k vypracování monografické studie o *Haně Kvapilové*. V jeho úsilí ho poháněla myšlenka na to, jak je nezbytné osvětlovat pokrokové tradice našeho divadla. Hana Kvapilová stojí zde na předním místě; svým herectvím a svou společenskou angažovaností směřovala k dnešku, ba víc: připravovala jej.

Černý měl štěstí, že zastihl ještě poslední pamětníky tvorby Hany Kvapilové, takže si mohl ledacos z písemného materiálu svědecky ověřit. O Haně Kvapilové bylo psáno mnoho (brožura F. V. Krejčího a K. B. Mádlů za jejího života; životopisná monografie K. Engel-müllera, který také podal seznam postav H. Kvapilové a shrnul nejvýznamnější literaturu, monografie Jaroslava Horáčka, kniha Pavly Buzkové; četné jsou vzpomínky: sborník z r. 1907, články R. Svobodové, J. Kvapila, F. X. Svobody, R. J. Kronbauera, M. A. Šimáčka, V. Tilleho, R. Naskové, L. Dostálové, K. Horkého aj.). Hereckým zjevem H. Kvapilové se s velkým pochopením zabýval F. X. Šalda (v Duši a díle), J. Vodák (v knize Tři herecké podoby) a řada jiných kritiků (např. Josef Merhaut), kteří viděli Kvapilovou v nejvýznamnějších postavách. Připočteme-li k tomu prameny archívni, korespondenci jak herečky samé, tak lidí, kteří ji znali, kroniky spolků, pozůstalosti spisovatelů a divadelníků, vidíme, že autora monografie značně ohrožovalo nebezpečí, aby v tomto množství látky až příliš různorodé a nestejně hodnoty neutonul.